

معرفت‌شناسی یکی از مهم‌ترین مباحث فلسفه معاصر است و نقشی اساسی در اندیشه و فرهنگ ایفا می‌کند، به نحوی که اتخاذ رویکردهای گوناگون در باره مسأله معرفت، باعث ایجاد فلسفه‌های متفاوت و نگرش‌های مختلف به جهان و انسان شده است. هرچند برخی مسائل مطرح شده در معرفت‌شناسی معاصر ریشه در آرای فیلسوفان و متفکران پیشین - مانند افلاطون و ارسطو - دارد، اما معرفت‌شناسی به صورت دانشی مستقل، پس از تجدید حیات فرهنگی غرب یا رنسانس پدید آمد. نخستین پژوهش‌های سیستماتیک در باره معرفت‌شناسی توسط جان لاک و در کتاب معروف او رساله در باره فاهمه انسانی در سال ۱۶۹۰ انجام شد و پس از مناقشات دیوید هیوم در ارزش شناخت، این کانت بود که عمده تلاش خود - به ویژه در کتاب نقد عقل محض - را مصروف مسئله شناسایی کرد.

پریش کوششی

معرفت‌شناسی

از نظر

فیلسوفان

مسلمانان

تاریخ اندیشه غرب شاهد نوعی تردید درازدامن در مسئله شناخت بوده است که می‌توان ریشه‌های آن را تا قرن پنجم پیش از میلاد؛ یعنی دوره سوفسطائیان پی‌گیری کرد. گویی تقدیر فلسفه غرب نوعی شکاکیت و نسبی‌گرایی در مسئله شناسایی باشد، اما فیلسوفان مسلمان با توجه به مبانی خاص فکری خود در هیچ جای تاریخ فلسفه اسلامی - با وجود فراز و نشیب‌های فراوان - دچار آفت شکاکیت و نسبی‌گرایی در مسئله شناسایی نشده‌اند. فلاسفه اسلامی هرگز مانند فیلسوفان غربی دغدغه یقین و ارزش شناسایی نداشته‌اند و شاید به همین دلیل است که معرفت‌شناسی در بین آن‌ها هرگز به طور مستقل شاخه‌ای از فلسفه نبوده است و تنها در ذیل مباحثی مانند وجود ذهنی، اقسام علم و اتحاد عاقل و معقول و یا معقولات ثانیه و ادراکات اعتباری به این مسائل پرداخته شده است. از این رو، تاکنون کتاب جامعی که به طور اختصاصی و منسجم، اندیشه‌ها و افکار فلاسفه مسلمان را در باره معرفت‌شناسی دربرداشته باشد، به زبان فارسی وجود نداشته است. معرفت‌شناسی از نظر فیلسوفان مسلمان تألیف شیخ علی جابر، استاد فلسفه اسلامی در دانشگاه بیروت، از این حیث، کتاب کم‌نظیری است، زیرا به طور منظم و منسجم به مسائل فلاسفه اسلامی در باره معرفت‌شناسی پرداخته است.

این کتاب سیصد صفحه‌ای، حاوی یک مقدمه و مباحث آغازین و چهار فصل

است. فصل نخست، منابع معرفت در فلسفه اسلامی را معرفی می‌کند که خود شامل پنج بخش است. در بخش نخست، وحی الهی که مهم‌ترین منبع شناخت برای انسان هاست، در بخش دوم تأثیر ادیان الهی پیشین بر اندیشه اسلامی، در بخش سوم نهضت ترجمه و تأثیر ترجمه‌ها در تکوین دیدگاه‌های معرفت‌شناسانه حکمای مسلمان و در بخش چهارم و پنجم به ترتیب تأثیر فلسفه یونانی و فلسفه ایرانی بر دیدگاه‌های فیلسوفان اسلامی بررسی و تحلیل شده‌اند.

فصل دوم که مهم‌ترین فصل این کتاب است، در باره روش‌های گوناگون شناخت از نظر فیلسوفان مسلمان است که خود هشت بخش دارد که به ترتیب، روش تشکیکی، روش مشائی، روش کلامی، روش صوفیه، روش اشراقی، روش عرفانی، و روش صدرائی یا حکمت متعالیه را مورد بحث قرار می‌دهد.

فصل سوم در باره موضوعات معرفت‌شناسی در فلسفه اسلامی است. این فصل نیز دارای هشت بخش است که به ترتیب، شامل مسئله واقعیت، حقیقت علم، وجود ذهنی، تکثر ادراکات، اقسام علم، ادراکات حقیقی و اعتبارات، اقسام معقولات، و ابزار معرفت و ارزش علمی آن‌هاست. در فصل چهارم کتاب به طور منظم و تاریخی شاهد گردآوری منسجم دیدگاه‌های ارزنده فیلسوفان مسلمان در باره با مسئله معرفت و ارزش شناسایی از سوی مؤلف هستیم. این فصل مهم، دیدگاه‌های ده فیلسوف طراز اول جهان اسلام شامل کندی، فارابی، ابن‌سینا، غزالی، ابن‌رشد، سهروردی، ابن‌عربی، ملاصدرا، محمد باقر صدر و علامه طباطبائی را در باره مسئله شناسایی تحلیل و ارزیابی قرار می‌کند. این کتاب به زبان عربی است و نگارنده آن را به فارسی برگردانده و به‌زودی از سوی انتشارات طه چاپ و منتشر خواهد شد.

الشیخ علی جابر،

نظریة المعرفة عند الفلاسفة المسلمين،

معهد المعارف الحکمیة للدراسات

الدینیة و الفلسفیة، الطبعة الاولی،

۵۱۴۲۵ - ۲۰۰۴م،

دار الہادی للطباعة و النشر و التوزیع،

بیروت - لبنان.